

FAMILY BUSINESS

OBITELJSKO PODUZETNIŠTVO

VUKIČEVIĆ, Ana & RANČIĆ, Ivan

Abstract: *Family business is the one held in the ownership of the family. This form of business presents the most represented form of ownership in small and medium entrepreneurship. Family business or family entrepreneurship is the dominant form of business that has a crucial importance for the global economic growth. In the focus of family owned businesses' are the synchronization of family members in realization of defined goals as well as encouragement of responsibility and working habits of all included family members. One of the vital questions that are vital for the family owned businesses' are the ownership and inheritance laws. This paper is concerned about advantages and disadvantages of family owned businesses' as well as the significance of family entrepreneurs in overall economic development in EU and in Croatia. The legal aspects of inheritance in Croatia are defined.*

Key words: *family business, entrepreneurship, inheritance law*

Sažetak: *Obiteljsko poduzeće koje je u vlasništvu obitelji ili u čije je aktivnosti uključen jedan ili više članova obitelji predstavljaju najzastupljeniju formu vlasničkog organiziranja. Obiteljsko poduzetništvo predstavlja dominantan oblik poslovanja koji je od iznimne važnosti za globalni ekonomski razvoj. U fokusu obiteljskog poduzeća su bitni usklađenost članova obitelji u realizaciji definiranih ciljeva te poticanje odgovornosti i radnih navika svih uključenih obiteljskih članova. Goruća pitanja od presudnog značenja za obiteljsko poduzeće su pitanja vlasništva i nasljeđivanja koja su zakonski definirana. U radu se definiraju prednosti i nedostaci obiteljskih poduzeća i prikazuje se značaj poduzeća u ukupnom ekonomskom razvoju U RH i EU te se pravno pojašnjava prijenos poslovanja na članove obitelji.*

Ključne riječi: *obiteljsko poduzetništvo, poduzetništvo, prijenos vlasništva*

Authors' data: Ana, **Vukičević**, dr.sc., Veleučilište u Šibeniku, Trg Andrije Hebranga 11, Šibenik, ana_u@vus.hr; Ivan, **Rančić**, mag.iur., v.pred, Veleučilište u Šibeniku, Trg Andrije Hebranga 11, Šibenik, irancic@vus.hr

1. Uvod

Obiteljska poduzeća predstavljao bitan dio svakog gospodarstvo pogotovo u razvijenim zemljama gdje postoji duga tradicija poduzetništva te obiteljskih poduzeća u privatnom vlasništvu. Europska unija prepoznala je važnost obiteljskih poduzeća te se ovaj koncept poduzetništva podupire pojednostavljenjem procedura za osnivanje poduzeća, prijenosa vlasništva te postupnim smanjivanjem poreza na nasljedstvo. Nažalost, Hrvatska još uvijek nije prepoznala obiteljsko poduzetništvo kao ključan aspekt poduzetništva koji može uvelike doprinijeti cjelokupnom gospodarstvu. Pitanje prijenosa vlasništva odnosno nasljeđivanja predstavlja složeni proces budući da je svako obiteljsko poduzeće jedinstveno po pitanju vlasništva i strukture poduzeća kao i mogućnosti procjene vrijednosti poduzeća i same prodaje.

Rad je kompozicijski podijeljen u četiri poglavlja. Nakon uvoda, u drugom dijelu rada definira se obiteljsko poduzetništvo te se objašnjavaju specifičnosti obiteljskog poduzetništva te se definira značaj obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj i u Europskoj Uniji prema novijim statističkim pokazateljima i provedenim istraživanjima. Nadalje, u drugom dijelu prikazane su mogućnosti nasljeđivanja obiteljskog poduzeća. Treći dio odnosi se na prave mogućnosti nasljeđivanja poduzeća. U četvrtom dijelu prikazana su zaključna razmatranja.

2. Definicija obiteljskog poduzetništva

Prihvatajući temeljne kriterije, za preciznije definiranje obiteljskog biznisa, moguće je koristiti se i dodatnim kriterijima kao što su: postotak vlasništva nad poduzećem, utjecaj pri glasanju o bitnim pitanjima poslovanja, mogućnost kontrole, stupanj utjecaja na donošenje strateških odluka, uključenost više generacija u posao, aktivni menadžment obiteljskih članova itd. Budući da se svaki uspješan posao tijekom vremena razvija, te vrlo često prerasta mogućnosti jedne obitelji, možemo govoriti o trima osnovnim tipovima obiteljskih poduzeća: [1]

- aktivna obiteljska poduzeća – karakterizira ih osobni nadzor nad poslovanjem koji provode članovi obitelji. Takva poduzeća mogu zapošljavati i radnike koji nisu članovi obitelji.
- obiteljska poduzeća s odsutnošću vlasnika – poduzeća koja su u vlasništvu i pod kontrolom članova obitelji koji nisu zaposleni u poduzeću i ne upravljaju poslovanjem. Poslovanje vode osobe koje nisu članovi obitelji, u ime i na račun obitelji.
- latentna (pritajena) obiteljska poduzeća – u njima je samo jedan član obitelji, najčešće vlasnik ili zakonski nasljednik, uključen u proces poslovanja ili vođenja poduzeća, kao vlasnik ili predsjednik poduzeća.

Svi ostali članovi obitelji trenutno nisu uključeni u poslovanje, no možda će se u budućnosti uključiti.

Najšira definicija obiteljskog poduzetništva jest „polazište koje ima u zahtjevu da obitelj raspolaže određenim stupnjem efektivne kontrole prilikom strateškog odlučivanja i da u konačnici želi posao zadržati u obitelji. [2]

Obiteljski poslovni pothvati koji se realiziraju putem obrta, trgovačkih društava, zadruga i slično posebne su forme organiziranja poslovanja, s mnogobrojnim specifičnostima. Dobri među obiteljski odnosi temelj su uspjeha i preživljavanja svih poslova koje obitelji preuzimaju ili vode. [3]

2.1. Nasljeđivanje obiteljskog poduzeća

U trenutku osnivanja obiteljskog poduzeća najčešće se ne razmišlja o tome što će se događati s poduzećem onda kada nastupi vrijeme povlačenja osnivača iz njega. Osnivač svoj interes za pitanje nasljeđivanja obiteljskog poduzeća u pravilu prvi put spominje kada njegova djeca u tinejdžerskog dobi započnu pokazivati interes za obiteljsko poslovanje, te paralelno s time počinju stjecati prva radna iskustva. Ukoliko budući nasljednici iskazuju svoju zainteresiranost za nastavkom vođenja poduzeća, može se pretpostaviti da će vlasnik poduzeća realizirati svoju želju za kontinuitetom zadržavanja poduzeća u krugu obitelji. [4]

2.2. Značaj obiteljskog poduzetništva u Eu

Jedan od glavnih problema obiteljskih poduzeća je pitanje transfera vlasništva i upravljanja nad poduzećem koje zbog povezanosti funkcija vlasništva i upravljanja u ulozi osnivača obiteljskih poduzeća predstavlja njihovu specifičnost. Prema istraživanju EU iz 2002. godine procijenjeno je da će, u 15 zemalja članica koje su činile EU u to vrijeme, prosječno 610.000 malih i srednjih poduzeća godišnje proći kroz proces tranzicije, te da ovaj proces indirektno pogađa 2,4 milijuna zaposlenih. Istraživanja pokazuju da tek u 30% obiteljskih poduzeća vlasništvo i upravljanje preuzima iduća generacija, i da mnoga od tih poduzeća ubrzo nakon toga propadaju. Problem održivosti obiteljskih poduzeća prepoznaje i EU - pored pokretanja novih i podrške razvoju rastućih poduzeća, generacijski transfer predstavlja treći ključni faktor za unapređenje konkurentnosti Europe . Osigurati kontinuitet obiteljskih poduzeća znači osigurati kontinuitet u zaposlenosti te kapacitet poduzeća da nastave doprinositi državnom proračunu kroz plaćanje poreza. [5]

Obiteljska poduzeća u Europi donose mnogobrojne koristi društvenom ekonomskom razvoju država u kojima djeluju i iskazuju brojne značajne osobine koje se iskazuju na sljedeći način: [6]

- obiteljska poduzeća zapošljavaju više od 70% radnika i iskazuju vrlo visoko učešće u ekonomskim outputima zemalja članica EU,
- sektor obiteljskih poduzeća koji postaje sve snažniji, daje glavni doprinos rastu ekonomije u cjelini,
- obiteljska poduzeća više tendiraju ka radno-intenzivnima, a manje ka kapitalno-intenzivnim djelatnostima,
- postižu inovacije s relativno nižim troškovima – crpeći interne resurse kapitala ili reinvestirane dobiti,
- posjeduju snažnu poslovnu etiku,
- obiteljska poduzeća njeguju i unapređuju poduzetnički instinkt na obiteljskoj razini.

2.3. Značaj obiteljskog poduzetništva u Hrvatskoj

Pojam obiteljskog poduzeća u Hrvatskoj nije službeno definiran što onemogućuje identifikaciju, praćenje razvoja niti projekciju utjecaja obiteljskih poduzeća na gospodarstvo Hrvatske. Trenutna statistička praćenja ekonomske djelatnosti u Hrvatskoj (Državni zavod za statistiku, FINA) ne omogućuju razlikovanje obiteljskih poduzeća od drugih pravnih oblika ekonomskog djelovanja. Postojeći zakonodavni okvir koji regulira poslovne subjekte, također, ne sadrži definiciju obiteljskog poduzeća. U javnim raspravama obiteljsko poduzeće predstavlja poduzeće koje je u vlasništvu obitelji, osigurava radno mjesto i prihode za članove obitelji. Pretpostavlja se da 50% zaposlenih u Hrvatskoj radi u obiteljskim poduzećima, da su većina mikro i malih poduzeća u Hrvatskoj obiteljska, te da su u vlasništvu prve generacije poduzetnika koja u isto vrijeme i upravlja poduzećem. U Hrvatskoj postoje primjeri velikih poduzeća koja funkcioniraju kao obiteljska poduzeća – i u smislu strukture vlasništva, i u smislu upravljanja poslovnim procesima i uključenosti obitelji vlasnika u donošenje strateških odluka u poduzeću [7]

Pitanje generacijskog transfera vlasništva i upravljanja u obiteljskim poduzećima u Hrvatskoj je još uvijek tema o kojoj se malo, ili gotovo uopće ne govori. U Hrvatskoj ima malo primjera dobre prakse uspješnih transfera, nedovoljno poznajemo kako se s tim problemima nose poduzeća u tranzicijskim zemljama u okruženju, a prisutan je i nedostatak edukativnih programa i stručnjaka koji bi facilitirali ovaj proces. Kompleksnost procesa transfera dodatno je pojačana činjenicom da većina vlasnika obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj nema osobno iskustvo nasljeđivanja poduzeća od prethodnih generacija. Malo ih je svjesno činjenice da nasljeđivanje unutar obitelji predstavlja samo jednu od mogućnosti (iako većina osnivača to priželjkuje). U razvijenim zemljama sve je prisutniji trend prenošenja upravljačke funkcije na profesionalne managere koji nisu članovi obitelji zbog sve manje želje članova obitelji (kćeri / sinova) za uključivanje u posao. Druge mogućnosti su transfer vlasništva nad poduzećem drugoj osobi (prodaja

neobiteljskom managementu ili zaposleniku), prodaja osobama izvan poduzeća, preuzimanje, spajanje. [8]

3. Pravni oblik nasljeđivanja poduzeća

Odredbom sadržanom u članku 412. Zakona o trgovačkim društvima (ZTD) propisano je da se poslovni udjeli mogu nasljeđivati i prenositi. Ako se želi napraviti prijenos poslovnog udjela, potrebno je sastaviti ugovor sklopljen u obliku javnobilježničkog akta ili privatne isprave koju potvrđuje javni bilježnik, ili sudska odluka koja zamjenjuje takav ugovor. Društvenim ugovorom mogu se za prijenos poslovnog udjela postaviti i drugi uvjeti, na primjer potrebna suglasnost članova društva. Poslovni udio uz kojeg je vezana obveza ispunjenja dodatnih činidbi može se prenositi samo uz suglasnost društva. Spoje li se svi udjeli kod jedne osobe, tako da nastane društvo jedne osobe ,zbog toga se ne mijenja društveni ugovor niti je potrebna izjava o osnivanju društva.[9]

Ako društvo nakon toga postane društvo s više članova ,u tom slučaju članovi društva moraju sklopiti društveni ugovoru svakom slučaju član društva može založiti svoj poslovni dio, a ugovor o davanju zakupa sklapa se u obliku javnobilježničkog akta, gdje kod sklapanja javni bilježnik umjesto članova uprave sklapa. .Zakon o nasljeđivanju poznaje dvije vrste nasljeđivanja, zakonsko i nasljeđivanje putem oporuku prvom nasljednom redu ostavitelja nasljeđuju djeca i bračni drug uvijek u jednakom dijelova sukladno članku 9.Zakona o nasljeđivanjima ostavitelja koji nije ostavio potomke nasljeđuju njegovi roditelji i bračni drug.[10] Kod nasljeđivanja treba voditi računa o važnom detalju, bračnoj stečevini koja je definirana člankom 36.Obiteljskog zakona radi se o imovini koju su radom stekli bračni drugovi dok su bili u bračnoj zajednici. Oni su ako nisu drugačije ugovorili, suvlasnici bračne stečevine.

Nasljeđivanje poslovnih udjela podrazumijeva plaćanje poreza na nasljedstvo, po stopi od 5%,s tim da osnovicu poreza čine tržišna vrijednost financijske i druge imovine na dan utvrđenja porezne obveze, nakon odbitka dugova i troškova koji se odnose na imovinu na koju se plaća porez[11]. Zakonom o financiranju jedinica lokalne i područne(regionalne) samouprave ističe se da porez na nasljedstva i darove nikada ne plaća bračni drug, krvni srodnik u ravnoj liniji, posvojenik i posvojitelj umrlog ili darovatelja.[12]

3.1. Prijenos vlasništva obrta

U početku je jako važno napomenuti da se prijenos vlasništva obrta razlikuje od prijenosa vlasništva trgovačkih društava u tome što su obrtnici fizičke osobe, a prijenos vlasništva proizlazi iz njihove osobnosti ,a samim zakonom nije uopće predviđene prodaja jer obrt predstavlja fizičku osobu. Zakon o

obrtnu u članku 37.,38 .i 39. regulira nasljeđivanje u slučaju smrti obrtnika ,gdje se obrt može u procesu ostavinskog postupka prenijeti na njegove nasljednike (bračni drug,djeca,ostali)koji mogu nastaviti voditi obrt i putem poslovođe koji mora ispunjavati uvjete propisane člankom 8. i 9. Zakona o obrtnu. Smrću obrtnika ,ako nasljednik želi obrt prebaciti na sebe dužan je prijaviti nadležnom uredu u roku od 30 dana od okončanja ostavinskog postupka, uz prijavu priložiti izvadak iz matice umrlih za obrtnika ,pravomoćno rješenje o nasljeđivanju i dokaze o ispunjavanju uvjeta o obavljanju obrta.

Odlaskom u mirovinu vlasnika obrta, obrt se može prenijeti na bračnog druga i krve srodnike u ravnoj lozi ,zahtjevom za promjenom podataka u obrtnom registru te dokumentom o srodstvu. Prijenos nije oporeziv. Na pravnog slijednika također se prenose svi zatečeni ugovori o radu ljudi tj. radnika zaposlenih u obrtnu koji je predmet prijenosa uz primjenu odredi važećeg Zakona o radu.[13]

4. Zaključak

Obiteljska poduzeća predstavljaju specifičan dio poduzetništva. Podatci provedenih istraživanja koja su navedena u radu ukazuju da obiteljska poduzeća mogu znatno utjecati na razvoj cjelokupno gospodarstva. U radu se nastojalo prikazati na probleme, specifičnosti ali i izazove koji se javljaju pri poslovanju obiteljskih poduzeća.

Odluka za prijenos poslovanja zahtijeva temeljitu pripremu i određeno vrijeme. Za prijenos poslovanja u obiteljski poduzećima važan faktor je priprema člana obitelji ,tj obiteljskih nasljednika na obveze koje ih u samom poslovanju očekuju ,uhodavanje u posao i priprema an eventualne poteškoće koje mogu nastati u samom poslovanju. Obzirom da se radi o obitelji i da prijenos vlasništva uključuje i određene emocije važna je temeljita priprema ,konzultacija vanjskih stručnjaka ,aktivna uključenost u pregovore ili dogovore o prijenosu poslovanja na djecu. Moguće rješenje koja se nameću su također prodaja poduzeća , mogućnost da vlasnik kod prijenosa na člana obitelji i dalje bude aktivno uključenu vođenje i rad u poduzeću.[12]

5. Literatura

- [1] Buble M.; Kružić D.: Poduzetništvo: realnost sadašnjosti i izazov budućnosti. Zagreb,2006. RRiF. , navedeno u : Podujanec, I.: Obiteljsko poduzetništvo, Međimursko Veleučilište u Čakovcu, Čakovec, 2016., str. 14.
 [2](Alpeza, M., Jurić, M. P.: *Upravljanje obiteljskim poduzećem*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2016., str. 57.

- [3](Škrtić, M., Mikić, M. (2011): Poduzetništvo, Zagreb, Sinergija do.o.o., navedeno u : Podujanec, I.: Obiteljsko poduzetništvo, Međimursko Veleučilište u Čakovcu, Čakovec, 2016., str. 11.
- [4](Kružić, D., Bulog. I. : Obiteljska poduzeća, životni ciklusi, nasljeđivanje i održivost, Ekonomski fakultet Split, Split, 2012., str. 271.
- [5](CEPOR, razvoj i održivost obiteljskih poduzeća, 2012.; dostupna na: http://www.cepor.hr/news/obiteljska-poduzeca/FB_policy%20brief_CEPOR.pdf (pristup 01.04.2022.)
- [6](Kružić, D., Bulog. I. : Obiteljska poduzeća, životni ciklusi, nasljeđivanje i održivost, Ekonomski fakultet Split, Split, 2012., str. 271.
- [7](CEPOR, razvoj i održivost obiteljskih poduzeća, 2012.; *Dostupno na:* http://www.cepor.hr/news/obiteljska-poduzeca/FB_policy%20brief_CEPOR.pdf *Pristup 12-04-2022*
- [8](CEPOR, razvoj i održivost obiteljskih poduzeća, 2012.; *Dostupno na:* http://www.cepor.hr/news/obiteljska-poduzeca/FB_policy%20brief_CEPOR.pdf *Pristup 12-04-2022*
- [9] Zakon o trgovačkim društvima–NN 111/93,34/99,121/99,52/00,118/03,107/07,146/08,137/09,152/11,111/12,68/13
- [10] Zakon o nasljeđivanju NN 48/03,163/03,35/05,127/13,33/15,14/19
- [11] Obiteljski zakon NN 103/15,98/19
- [12] Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne(regionalne)samouprave NN 117/93,69/97,33/00,73/00,127/00,59/01,107/01,117/01,150/02,147/03,132/06,26/07,73/08,25/12
- [13] Zakon o obrtu-NN 93/14